

‘Het rendier was voor velen een rode draad in hun bestaan: ze leefden ervan, maar ook ervoor’

Rendieren teren in de winter vaak op eerder verzameld voedsel

Bejaagd gevangen gehoed, geliefd

Wie aan Scandinavië denkt, denkt aan rendieren. Grote kuddes tussen de bergen en natuurlijk Lapland. Rendieren vormen al eeuwenlang een onderdeel van de natuur, maar ook van het leven in het noorden. Een blik op het heden en het verleden van deze markante diersoort.

TEKST EN FOTO'S DOOR FRED GEERS

Rendieren bestaan al lang in het noorden van Europa. De eerste beschrijvingen wijzen erop dat de rendieren er al lang voor het begin van de jaartelling verbleven. Rotstekeningen maken dat ook duidelijk. Om een goed beeld te krijgen van deze bijzondere hertensoort is het belangrijk om een onderscheid te maken in de diverse types die er zijn. Binnen de rendieren in Noord-Europa zijn er grofweg twee soorten: de tamme dieren (tamrein), die al eeuwen gehouden worden door de Sami, en de wilde soorten (vildrein) in de diverse gebieden en gebergten. Deze wilde soorten waren ooit de basis voor de latere halftamme dieren van de Sami. Boeiend is dat deze dieren oorspronkelijk afkomstig zijn uit zowel Siberië als Alaska.

Voortbestaan

Het gebruik van rendieren als een vorm van veeveelt bestaat in Noorwegen, Zweden, Finland en Rusland al eeuwenlang. De Noord-Noorse geschiedschrijving spreekt over circa zeshonderd rendieren, waarvan er zes werden gebruikt als lokdieren bij de jacht op wilde rendieren in de negende eeuw. Van pure jacht in het begin van de vestiging in het noorden gingen de noorderlingen over tot het gericht houden van de dieren in de vijftiende en zestiende eeuw. Mede dankzij deze dieren konden hier mensen op deze noordelijke streken wonen en in leven blijven. Het was van oorsprong de gewoonte om alles van deze dieren te benutten: vlees, huid en hoorns en vaak ook alles wat daarna nog overbleef. Ook de melk werd gebruikt. Een volk dat met nauwelijks bezittingen leefde, was wel gedwongen om alles wat ze hadden te benutten. Geïsoleerd in het uiterste topje van Europa leefden de Sami een harmonieus bestaan in gelijke tred met de seizoenen. Het rendier was voor velen een rode draad in hun bestaan: ze leefden ervan, maar ook ervoor. Alles stond in het teken van dit dier. Behalve als bron van voedsel en kleding, was het rendier ook

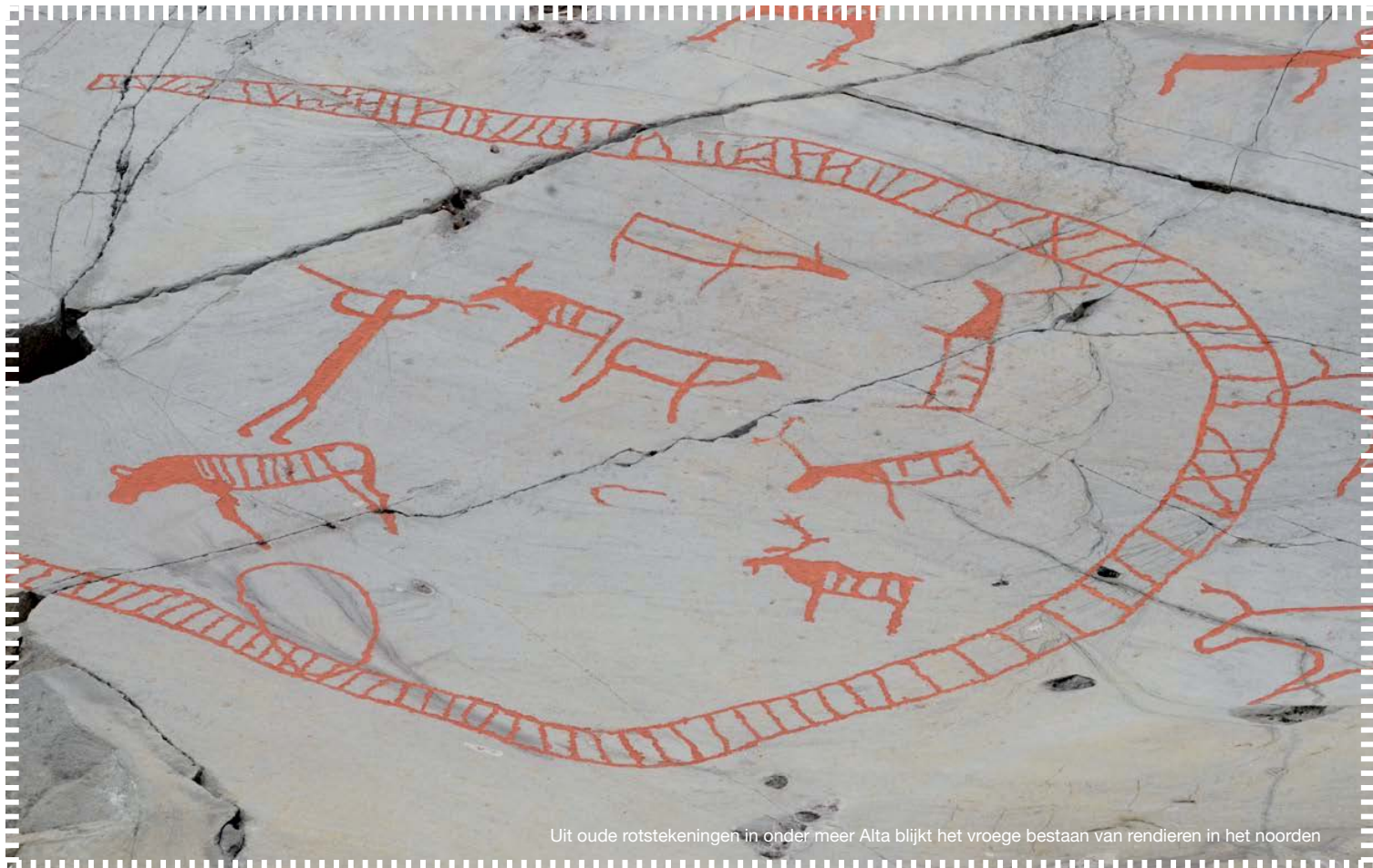
In Noord-Noorwegen zijn rendieren duidelijk in grotere hoeveelheden aanwezig

belangrijk voor het transport. Voor hun sledes gebruikte de Sami de sterkste rendieren. Een evenwichtige vorm van het houden van de rendieren leidde tot een vorm van leven die van generatie op generatie goed vol te houden was. Maar wel een hard bestaan in weer en wind.

Bij wet geregeld

Hoewel er veel veranderd is in het bestaan van de Sami is bij een deel van de bevolking de rendierhouderij als middel van levensonderhoud gebleven. Inmiddels is de rendierhouderij ook bij wet geregeld in Noorwegen.

Alle mensen met een Samische achtergrond kunnen een vergunning krijgen voor de veehouderij. Binnen de rendierhouderij wordt veel gereguleerd. Jaarlijks worden afspraken gemaakt met de Noorse rendierhouders in het Norske Reindriftsamers Landsforbund; deze afspraken gelden van juli tot juni het jaar erop. Alleen in Noorwegen zijn er zo'n vijfhonderd tot zeshonderd actieve rendierhouders. Er leven zo'n 120.000 rendieren in de Noorse provincie Finnmark. Voor het houden van rendieren zijn grote oppervlakten nodig. Om een idee te krijgen: in Finnmark is voor de rendierhouderij een oppervlakte in gebruik

Uit oude rotstekeningen in onder meer Alta blijkt het vroege bestaan van rendieren in het noorden

Ook in de winter is het opletten geblazen op de wegen in het noorden: vaak verzwakte rendieren steken de weg over

Tamme rendieren gaan in groten getale van het ene graasgebied naar het andere

van 55.000 vierkante kilometer. In Karasjok en Kautokeino zijn twee grote slachterijen. Het Noorse deel van de rendierhouderij strekt zich van het noorden uit tot Hedmark in het zuiden. Dit grote gebied is onderverdeeld in zes Samische weidegebieden en 72 gebieden voor begrazing in de zomer en het gehele jaar. Nog eens tien districten zijn aangewezen voor het verblijf van dieren in de herfst en winter. Ook Zweedse rendierhouders maken hier gebruik van.

Conflicten

Ook al wordt voor de rendierhouderij land gebruikt dat anders weinig productief is, komt er toch steeds meer druk op de gebieden waar de dieren vrij kunnen grazen. Zo zijn er in de loop van de tijd veel conflicten geweest in verband met de komst van landbouw, waterkrachtcentrales, exploitatie van mineralen en activiteiten van het leger. Terwijl vroeger de Samen met het hele gezin meetrokken met de dieren zijn het nu alleen de echte rendierhouders die meetrokken. In de winter verblijven de dieren op de vidda, de vlakten tussen de bergen. In de zomer zijn de dieren meer aan de kust, waar ze grazen en kalveren. Voor wie in gesprek gaat met een rendierhouder: vraag nooit naar het aantal dieren dat hij heeft. Het is hetzelfde als iemand vragen naar zijn jaarin-komen.

Wilde rendieren

In de diverse berggebieden en op de hoogvlaktes van Noorwegen lopen de wilde rendieren. Deze dieren leven in de diverse natuurgebieden en nationale parken. Deze soorten staan volledig los van de rendieren die gehouden worden door de Sami. Ze worden ook niet gemerkt, maar wel volgen wetenschappers en overheid de verschillende bestanden en houden dit goed in beeld. Zo wordt jaarlijks ook bijgehouden hoe het zit met de jacht in de verschillende gebieden. In het

begin van de twintigste eeuw zijn de dieren ook beschermd. Dat is maar goed ook, want in delen van Noorwegen, Zweden en Finland waren de wilde soorten volledig uitgeroeid. Het rendier was het eerste en ook het gemakkelijkst te jagen dier. Alleen in de zuidelijker gelegen berggebieden waren nog dieren over. Op diverse plaatsen zijn nog de resten te vinden van vangstgaten, waar de dieren invielen. Op dit moment wordt de jacht streng bewaakt. Het aantal wilde rendieren varieert van jaar tot jaar, maar ligt volgens schattingen in Noorwegen op circa tweehonderdduizend.

Voedseltekort

De reden voor een gereguleerde jacht is dat een aantal rendieren iedere winter een tekort aan voedsel heeft. Rendieren leven voornamelijk van rendiermos, dat in de bergen en de toendra's te vinden is. Deze begroeiing is vooral in de berggebieden en het grensgebied van Noorwegen en Zweden te vinden. Behalve dit specifieke mos eten de dieren andere mossen, heide, dwergwilgen en dwergberken. In de winter weten ze met hun hoeven de laatste stukjes korstmoss van de stenen af te krijgen, vaak diep onder de sneeuw. Toch blijft de winter de moeilijkste periode voor deze dieren. Zeker met grote sneeuwval wordt het zoeken naar voedsel steeds moeilijker. Twijgen van bomen zijn dan nog vaak het laatste redmiddel. In sommige gebieden waar weinig voedsel is, kan wel de helft van de jonge kalveren omkomen door gebrek aan voedsel in de winter. Oudere dieren komen vaak beter de winter door met een uitval van maximaal twintig procent. Dankzij een intensief beleid in de Scandinavische landen wordt het rendier met de grootste zorg omgeven om de soorten gezond en op peil te houden. Op die manier blijft het rendier een trouwe verschijning binnen de Noorse natuur en leefcultuur van de Sami. 🐃

Rendieren leven voornamelijk van rendiermos, dat in de bergen en de toendra's te vinden is

Rendieren in Scandinavië

Latijnse naam: *Rangifer tarandus*

Noorse naam: *rein, reinsdyr*

Samisch: *buhtis, ráinnas*

De meeste rendieren in Noorwegen zijn tamme dieren (tamrein). Alleen op Svalbard en in de zuidelijker gelegen berggebieden zoals Hardangervidda, Dovre en Rondane leven wilde soorten. Rendieren behoren tot de familie van de herten. De rendieren in Scandinavië zijn minder groot dan de soortgenoten elders; ze bereiken een hoogte van 107 tot 127 centimeters. In tegenstelling tot andere hertensoorten dragen mannelijke en vrouwelijke dieren een gewei. Het rendier leeft in kuddevorm met duidelijke onderlinge machtsverhoudingen. Het Scandinavische rendier is nauw verwant aan soortgenoten in andere noordelijke streken zoals Groenland, Alaska en Canada. Binnen Europa en Azië, waar de dieren tot ver in China en de Barentzstraat leven, bestaan ook weer diverse soorten. Maar ook binnen Scandinavië zijn er verschillen; zo leeft er op Svalbard een aparte soort: Svalbardrein (*Rangifer tarandus platyrhynchus*).